

3.7 Træk af Ute og Paiuteindianernes religion

Merethe Sundby

Landområdet mellem Rocky Mountains i øst og Sierra Nevada og Cascades i vest, går under betegnelsen Basin-Plateau. De nuværende stater Utah og Nevada ligger centralt i området, og samtlige stater, der grænser op til disse, har mere eller mindre berøring med denne højslette. Den nordligste del har tempereret græssteppe, den sydlige tempereret busksteppe, hvilket betyder, at man har meget varme somre og kolde vintre. Den årlige nedbørsmængde er ringe, mod syd slutter de vandløb der udspringer fra bjergene i saltsøer og gøldesumpe.

Erhvervskulturen i gammel tid rubriceres under betegnelsen samlersjæger, hvor kvinderne står for indsamling, og mændene for jagt, undertiden bistået af kvinderne. Et typisk træk ved denne erhvervsform er, at man lever sammen i små grupper, fordelt over ret store geografiske områder. Man kan påstå, at samlervirksomheden var hovederhvervet, idet indsamlingsmulighederne, og ikke jagten, var bestemmende for gruppernes årlige vandring.

Den dominerende sprogæt i området er utoaztecisk, sproglige slægtninge findes såvel på prærien, hos Puebloindianerne og blandt højkulturene i Mexico.

Det egentlige møde med europæisk kultur fandt sted lidt over midten af forrige århundrede, da der blev fundet metaller i området. Før de hvides ankomst havde hesten fået betydning i områdets mere frugtbare områder. Dette gælder Uteindianerne, der fik del i prærieindianernes bisoneventyr, hvilket afstedkom visse ændringer i den oprindelige kultur.

Området er ikke kendt for store farvestrålende ceremonier, derimod hører cirkeldanse i forbindelse med høst af vilde afgrøder om efteråret til den oprindelige kultur. Oprindelsen til bjørmedansen er dunkel, men man ved, at den i begyndelsen af dette århundrede

452

brede sig herfra mod vest til Paiutegrupperne. Senest optræder Ghostdance og Sundance. Ghostdance fik imidlertid langt større betydning uden for området, i forbindelse med de sidste store voldelige konfrontationer mellem hvide og indianere. Sundance, der i modsætning til Ghostdance blev tilført området udefra, er stadig en betydningsfuld kult.

I teksterne findes eksempler på '*rites de passage*', der markerer de vigtige overgange i individets liv. I denne fremstilling er dog ikke medtaget tekster om døderitualer. De døde blev lagt under klippestykker i udmarken, deres ejendele blev tilintetgjort, og man undgik at vende tilbage til stedet. Slægtninge klippede deres hår, en enke kunne gifte sig igen, når håret havde fuld længde. Der var tabu mod at nævne afdødes navne.

I det følgende er tekster fra Ute, Nordlig og Sydlig Paiute.

18.1.7. Overgangsritualer for en paiutedreng

Når en drengs stemme gik i overgang, fik han besked på at løbe. Han løb ikke i nogen speciel retning, men i slutningen af sit løb lavede han en stor stak salviekvas, og efterlod det der. Mens han løb, medbragte han ikke særlige genstande.

Således fortsatte en yngling i fem dage, i hvilket tidsrum han havde forbud mod at spise kød. Overtrædelse af dette madtabu ville påvirke hans krop, han ville miste udholdenhed, og måske blive angrebet af reumatisme.

I denne periode sov en dreng hjemme. Der var intet badepåbud. Han tog ikke svedebad, men dyppede sig i et vandløb, hvis han tilfældigt kom forbi sådan et.

Ved slutningen af femdagsperioden havde han tilladelse til at ryge for første gang ...

En dreng giftede sig først adskillige år senere.

18.1.8. Jagt ritual for en paiutedreng

En mand sagde til sin søn, 'spis ikke den første hjort du dræber, parter den og hæng den op!' Fortæl så mig om det. Jeg vil hjælpe dig med at bringe kødet hjem.'

Da jeg skød en hjort oppe ved Lake City, spurgte min far mig, 'hvilket træ kunne du tænke dig? Røn?' Jeg sagde, 'ja det er et kraftigt træ, det vil måske gøre mig stærk.' Så skar vi en frisk røn til at lave en ring af. Jeg trak stammen ned, og min far skar den, idet han sagde: 'Jeg skærer dig.' Så skar han tynde stykker kød fra ribbenenes inderside, som han vikledede rundt om rønnebærgrenen.

Så sagde min far til mig, 'tag din skjorte og moccasiner af, og fjern din halskæde.' Jeg tog mit tøj af. Min far sagde: 'træd ind i denne ring, vær forsigtig, undgå at røre den.' Jeg gjorde som han sagde, og han løftede ringen over mit hoved, og førte den så ned igen, og jeg gik ud af den. Så trak han den ned over mit hoved og krop. Jeg stod stille, og han sagde: 'træd ud.'

Mens min far foretog sig disse ting, påkaldte han alle slags jagtemner, gæs, svaner, bjergfår, bjørn, elg og odder. Dette kaldes *nat-sa-'tikanii*¹, og når en person har gennemgået dette, vil han altid have heldet med sig.

Min far sagde, 'i morgen kan du spise kødet,' jeg havde stor lyst til det med det samme, men jeg ventede.

1. Det samme udtryk bruges om at flå et dyr.

18.1.5. Overgangsritualer for paiutepiger

Etnografen I. T. Kelly indsamlede sit materiale hos nordlige Paiute i det nordøstlige Californien, sommeren 1930. Hendes informanter var vidende ældre mennesker mellem 60 og 80 år gamle.

Man forventede, at en ung pige stod meget tidligt op om morgenen og løb af sted, øjensynligt ikke i nogen bestemt retning. Man forventede også at hun sankede brænde. Disse forskrifter havde man for at hun skulle blive flittig og udholdende.

Når hun fik sin første menstruation, trak pigen sig tilbage til en lille hytte af rajgræs eller salvie, som blev opstillet ca. 20 m nord for den centrale beboelse.

Her blev hun en måned, hun badede hver femte dag, og over-

462

holdt strenge spisetabu. Kød af enhver art, frisk såvel som tørret, var det hende forbudt at røre. Der var intet salttabu, salt siger man, er kommet hertil i nyere tid. En hvilken som helst pind kunne benyttes som kløpind. Hvis en pige brugte fingrene, ville hendes hår ikke vokse, og hun risikerede at få lus ...

Den unge pige skulle undgå folk, men der var intet krav til hende om at hun skulle tildække ansigtet. Hun bandt sit hår op med salviebark, flettede bånd af det, og det bar hun som beskyttelse mod reumatisme, om håndled, overarm, knæ og ankel. Hun havde også et flettet bælte af salviebark.

Ved månedens slutning, byttede pigen sin hjorteskinsdragt med en anden pige, eller smed den bort, dersom hun ingen venner havde at handle med.

Hun vaskede sig omhyggeligt i en kilde, men gik ikke i svedebad. Ifølge én informant malede hun, ved månedens slutning, sit ansigt med rød farve; men dette blev ikke nævnt af andre. En informant beskrev en højtideligholdelse ved tilbagevendelsen fra isolationen; en mand sang en sang, mange sankede rødder, og alle, den unge pige indbefattet, deltog i et festmåltid.

Herefter kunne pigen gifte sig, hvad hun sædvanligvis gjorde inden for et år.

18.1.6 Overgangsritualer for utepiger

En pige ville fortælle om sin første menstruation til sin mor, som så førte hende ud, og fik hende til at løbe frem og tilbage, som en hest i dressur.

Mens hun traver af sted, belærer moderen hende om menstruationshytten og dens forskrifter.

Så laver hun en grenhytte, eller menstruationshytte (*na'a'an*) til sin datter. Næste gang vil pigen selv vide, hvad hun skal gøre.

Hytten blev rejst ca. 400 m fra hjemmet, og der blev indrettet et leje af kvas.

Somme tider, når flere piger havde menstruation på samme tid, så byggede de i fællesskab et større ly.

De tre til fire nætter de tilbragte der, var de undergivet et kødtabu; en gift kones mand ville have uheld i jagt, hvis hun spiste kød ...

Uteynglinge måtte godt besøge menstruationshytten og gøre kur til deres kærester, men de blev advaret mod at have samleje, af frygt for senere i livet at blive syge, og pigernes mødre fortalte dem, at kødelig omgang i hytten ville afkorte deres liv.

Menstruerende kvinder måtte aldrig deltage i danse.

463

18.1.9. Ægteskabsindgåelse hos nordlig paiute

Sarah Winnemucca var nordlig paiuteindianer, født i det nuværende Nevada omkring 1844. I slutningen af forrige århundrede forsvarede hun sit folks rettigheder ved at drage rundt og oplyse om dets skæbne. Hun skrev, og fik ved en hvid kvindes hjælp udgivet en bog om indianernes situation som stod i skarp kontrast til det liv man levede tidligere, og som hun her giver spredte indtryk af.

Den unge bejler taler aldrig til sin udkårne, ej heller gæster han hendes familie, men forsøger at tiltrække sig hendes opmærksomhed ved at vise sine rideegenskaber etc.

Da han ved, at pigen i huset sover ved siden af sin bedstemor, kommer han fuldt påklædt efter at familien er gået til ro, og sætter sig ved hendes fødder. Hvis hun ikke vågner, vækker hendes bedstemor hende. Han siger ikke et ord, hverken til pigen eller til bedstemoderen, men når den unge pige ønsker, at han skal gå igen, så står hun op, og går hen og lægger sig hos sin mor. Så forsvinder han, lige så lydløst som han kom.

Somme tider står dette på i et år, eller længere, hvis pigen ikke kan tage en beslutning. Hendes forældre tvinger hende aldrig til at gifte sig mod sit ønske. Når hun har gjort op med sig selv, betror hun sig til sin bedstemor, hvorefter den unge mand tilkaldes af pigens far; i hendes nærværelse spørger han, om manden virkelig elsker datteren, og hvis han bekræfter, så påminder han ham om alle en ægtemands pligter. Dernæst stiller han datteren det samme spørgsmål, og udpensler alle hendes pligter. Og disse forpligtelser er ikke så få. Hun skal rense byttet, tilberede maden, rense hjorteskind, sy hans moccasiner, ordne hans hår, hente alt brændet, – kort sagt, udføre alt husligt arbejde. Hun lover at blive „ét med ham“. Og hun opfylder sit løfte.

Dernæst bliver han og hans slægtninge inviteret til fest. Efter forlovelsen rejses en *tipi* til gaverne der vælter ind fra alle sider.

Ved bryllupsfesten bliver al mad tilberedt i kurve. Den unge kvinde sidder side om side med den unge mand, og hun rækker ham kurven med den mad, som hun egenhændigt har tilberedt til ham. Han modtager den ikke med højre hånd; men griber hendes håndled og tager den med venstre hånd. Dette udgør bryllupsceremonien, og faderen erklærer dem for mand og kone. De flytter ind i deres egen wigwam,¹ hvor de bor til det første barn er født. Når de gifter sig, bortgiver de alle de klæder de har båret tidligere, og iklæder sig nye.